

Zeitschrift: Beiträge zur nordischen Philologie
Herausgeber: Schweizerische Gesellschaft für Skandinavische Studien
Band: 61 (2019)

Artikel: Bilderbuch - Lesebuch - Künstlerbuch : Elsa Beskows Ästhetik des Materiellen
Autor: Bäni Rigler, Petra
Kapitel: Abstract Svenska
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-858132>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 29.11.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Abstract Svenska

Det föreliggande arbetet har som huvudmål att presentera den mest kända bilderboksförfattaren och illustratören i Sverige omkring 1900, Elsa Beskow, som bokkonstnärinna. Hennes verk ska betraktas ur perspektivet av den aktuella materialitetsdebatten inom litteraturvetenskapen. Min huvudhypotes är att Elsa Beskow ville först och främst stimulera barnet till att lära sig att läsa och skriva (framförallt de minsta barnen). Det kan ses i själva materialet av hennes böcker. Tesen ledde till följande frågor: Huruvida kan man se i Beskows verk en egen position till debatten beträffande läsning och skrivning omkring 1900? Vilken betydelse har boken som kulturgods och läsningen hos Elsa Beskow? Och hur kan – särskilt hennes tidiga bilderböcker – betecknas som konstnärsböcker?

Baserad på en historisk, kulturell och en på samhällsfrågor beträffande kontext i Sverige omkring 1900 undersöks Elsa Beskows böckerna genom att använda teorier om konst, läsning och barndom av Walter Benjamin, en samtida till Svenskan.

Utvalda och till temat passande böcker undersöks på deras konkreta materialitet, särskilt på paratexter, papper, färger och format. Analysen baseras på arkivmaterial som olika upplagor av hennes böcker och brev. De ställs i sammanhang med aktuella debatter omkring läs- och skrivläran i de pedagogiska diskurser omkring 1900.

Den materiella transmissionen kan slutligen ge kännedom av faktan, huruvida högstående bilderböcker ur ett konstnärligt perspektiv kan bli översatt och omformad på ett bra sätt.

Genom undersökningen av Beskows verk ur ett materiellt perspektiv får man ett nytt perspektiv på Sveriges mest framgångsrika bilderboksförfattare omkring 1900. Analyserna av böckerna som står i korpusen visar att författaren/illustratören är en bilderbokskonstnärinna som gestaltar sina bilderböcker mycket medvetet i deras materialitet, liksom hennes livslånga korrespondans med Bonniers Förlaget bevisar.

Hennes bokdesign innehåller teman av läsning och skrivning (för de minsta barnen) som är förknippad med tidsandan av folkbildningen, vilket var starkt förankrat under hennes tid. Valet av paratexter, format, färger och papper spelar en stor roll i hennes bokgestaltning när det gäller att hänföra barnet till kulturteknikerna 'läsa' och 'skriva': det sker såväl på ett medvetet val av innehållssidan och även genom valet av speciella materialer. På den ena sidan visar böckerna en formal gestaltning som hänvisar till en viss läspraktik, som sitta i mammas knä, sitta själv eller ligga på magen. På andra sidan intar dem materiella aspekter av själva böckerna funktioner som förbereder barnet till läsning och skrivning, som analysen av *Puttes äfventyr i blåbärsskogen* förtydligar.

Analyserna visar dessutom, att Beskows utredning med kulturteknikerna har utvecklats sig i en egen riktning. I Sverige kan det framförallt ses i kontexten av den svenska reformpedagogiken, som baserar på Ellen Keys tankar av en uppfostran ur barnets perspektiv. Beskows läs- och skrivpedagogik, som huvudsakligen består ur en ord-, bild- och ljudmetod, är präglad av en muntlighet, vilket var den mest vanliga alfabetiseringsmetoden omkring 1800. Men hennes fokus ligger inte längre bara i imitationen av ljud och stavelser,

utan också mycket mer i att läsa självständigt. Därmed skiljer hon sig tydligt från Friedrich Kittlers formulerade „Aufschreibesystem“ omkring 1800 och även omkring 1900, vilket är präglad av tekniken, framförallt i form av skrivmaskinen. I Beskows pedagogik står framförallt förbindelsen mellan muntlighet och teknik i fokus; nytt är att inte längre bara munnen som stavar och fingrarna som skriver, snarare är det ögonen – dem mest centrala förnimmelseorganen för läsningen – som spelar en stor roll under hennes tid. Som Walter Benjamin och Paul Valéry tilltalar Elsa Beskow barnet genom ett speciellt sätt att se världen och därmed även att läsa böcker på ett „annat sätt“: nämligen med hela kroppen, alla sinnen och mycket fantasi. Efter dessa principer gestaltar hon själv hennes böcker. Elsa Beskows begrepp av *materialitet* är starkt knytet till läsning och iakttagelse speciellt inom naturen. Begreppet står i sammanhang med en konkret och fattbar materialitet, som anknytar till aktuella socio-historiska och konstnärliga debatter som fördes i Sverige omkring 1900. Till dem hör framförallt diskussioner om hur (bilder)böckerna ska tillverkas: hantverkligt-konstnärligt eller maskinellt.

På grund av analyserna syftar Beskows begrepp eller idé av *läsning* på olika sysselsättningar av barnet som att resa, skriva, sammla, pyssla, rita och även äta. Därmed är mamman ofta en utgångspunkt för alla dessa sysselsättningar, men hon är inte längre lika viktig som i läskonceptioner omkring 1800. För barnet har det blivit viktigare att göra självständiga erfarenheter, även när det gäller att läsa. Det mest påfallande i Beskows verk – sett ur det materiella perspektivet – är att se hur tätt Beskow förknippar läsning och konst. På ena sidan hänför hon barnet genom konstnärlig- kreativa sysselsättningar till läsning. På andra sidan är det hennes själva böcker som, genom deras höga konstnärliga utformning, tilltalar alla sinnen hos läsaren och betraktaren.

Därmed innehåller hennes böcker inte bara reflektioner till läsning men även till själva *boken*. Genom boken som kulturgods, framförallt genom bilderboken, kunde Beskow sätta sig själv och hennes konst i centrum. Hon kunde etablera sig i en konstnärskrets som framförallt bestod av akademiskt utbildade konstnärinnor. Boken själv innehåller reflektioner till ställningen av bilderboken på den Svenska bokmarknaden, som efter en blomstrande period mellan 1890-1920 blev betydligt kärvarare ur ett ekonomiskt perspektiv. Böckerna visar även tankar om boken och dess betydelse i samhället: det kan vara att själva boken inte spelar någon roll alls i läs- och lärprocessen. Där handlar det om en naturpedagogik, som förmedlar läsning och skrivning utan bok, men genom äldre förebilder som farfar eller äldre barn, oftast i ett naturligt område. Boken är i dessa situationer icke närvarande eller afysisk. Denna syn på boken står naturligtvis i diametral motsats till hennes andra uppfattning, som ger boken en enorm viktig betydelse eftersom boken blir skådeplats för hennes egen konst och pedagogik. Ett tema som låg Beskow väldigt varmt om hjärtat. Framförallt var hennes läsbok inte bara ett läromedel för språkkompetenser, den var snarare en bok som tilltalar hela barnets literalitet.

Slutligen kan man se Beskows böcker som ett *utställningsrum*. Genom att visa hennes egna bilder i form av en läsbok blir boken till en plattform eller konstgaleri, där man kan se hur hon behandlade materiella frågor, som räcker från produktionen över den formala gestaltningen och designen till konstnärliga och sociokulturella aspekter av boken.

Analysen av *transmissionen* av de första till de aktuella upplagorna av bilderböckerna visar att en icke fackmässigt urval av materialet som bildförlaga, format, papper och färger

kan leda till bokformer som inte längre har mycket gemensamt med de ursprungliga bokkonstverken eller artefakter av bokkonstnärinnan. Boken har i de senare upplagorna i många fall ingen betydelse. Vad är då huvudfrågan av detta arbete? Elsa Beskow var en sann bokkonstnärinna som skapade konstnärsböcker. Genom en egen estetik som rättar sig starkt efter Bauhaus-Ideal kombinerad med nationala aspekter hade konstnärinnan desutom förstått att kombinera avantgardistiska konstkoncept med en egen läs- och skrivpedagogik och därmed skapat egna artefakter.